

ÚKOL: žáci ve skupinách vytvoří stručnou osnovu v anglickém jazyce shrnující obsah článku

První zmínka o Liberci pochází z roku 1352. Je z registru papežských desátků, který vedlo pražské arcibiskupství, a podle výše odvodu soudě, šlo o maličkou vesnici, která se tehdy zapisovala jako Richenburc. V tomto názvu už slyšíme pozdější Reichenberg, „bohatou horu“, jak znělo německé jméno města. České Lychberk, dále přeměněné přes Liberk na Liberec, se poprvé objevilo až na konci 16. stol. Není divu – Liberec byl až do konce 2. světové války městem německým, v němž žila tu méně, tu více (hlavně za první republiky) početná česká menšina. A do konce 30. let 20. stol. také menšina židovská.

Význam obce na zemské stezce do Lužice začal stoupat až v 16. stol., kdy celý okolní kraj procházel významnými hospodářskými změnami. Z čerstvě objevené Ameriky se do Evropy ve velkém dováželo stříbro, jeho cena klesala, šlechta musela zvyšovat produktivitu svých hospodářství novými činnostmi. Na Liberecku se tato doba překrývá s obdobím vlády Redernů, označovaným někdy dokonce jako „zlatý věk Liberce“. V roce

V novodobé historii to Liberec neměl vůbec lehké. Za poslední století přišel dvakrát o podstatnou část svých obyvatel – po obsazení německým vojskem 8. 10. 1938 ho musela opustit většina Čechů, po roce 1945 zase skoro všichni Němci – a později také o značnou část tradičního textilního průmyslu. Kontinuita staletého vývoje města tak dostala trhliny, jež není snadné zacelit. Zvlášť, když s nějakým urbanistickým ladem to nebylo moc slavné ani ve stoletích předcházejících. Od zmíněné návštěvy Jana Nerudy, který své dojmy z ní vtělil do fejetonu v Národních listech začínajícího konstatováním „Nepřijemný je Liberec, jako málokteré město“, už uplynulo 146 let. Řadu jeho odsudků můžeme určitě přičíst na vrub tehdy živé národnostní otázky – Neruda jel do Liberce, aby se setkal se členy spolku Česká beseda, jenž tehdy existoval pouhé dva roky a neměl zrovna na růžích ustláno. Ale třeba „Kdosi vyličil, že Liberec vypadá, jako by byl někdo dal pyšné paláce a mizerné chatrče do jednoho pytle a pak vše rozsypal, ať to padne kam padne“ zní

Více než stotisícový Liberec je třetím největším městem v Čechách a pátým v Česku. Leží v členitém terénu Liberecké kotliny, s Jizerskými horami na jedné a Ještědsko-kozákovským hřbetem na druhé straně. Do jeho katastru patří i samotný Ještěd.

Město pod Ještědem

1560 získal Liberec právo várečné, o 17 let později právo užívat městský znak a konat výroční trhy. Roku 1579 přišli do města první soukeničtí mistři a právě tento obor se měl stát na více než 300 let hlavním odvětvím zdejšího hospodářství. Během 18. stol. stoupl počet soukenických mistrů ve městě z 50 asi na 800 a další rozvoj pokračoval se zakládáním manufaktur. Během první poloviny 19. stol. se počet obyvatel města téměř ztrojnásobil, dosahoval skoro 19 tisíc a Liberec se stal druhým největším městem v Čechách (a prvním německým, jak neopomněl zdůraznit Jan Neruda ve svém fejetonu, o němž ještě bude řeč). Jeho význam ještě podtrhlo v prosinci 1850 získání tzv. zvláštního obecního zřízení, což byl statut, který stavěl město na roven okresu a jenž dosud v Čechách vlastnila pouze Praha.

▼ *Historická architektura svádí v Liberci ne vždy zcela vyzrálou soubor se stavbami posledního dvaceti let*

i po těch letech s jistou nadsázkou docela vizionářsky. Historizující architektura 19. stol., pro jádro Liberce nejtypičtější, je v ostrých střízích střídána skrovnými pozůstatky dob starších, nepříliš nápadnými názvyky secese, prvorepublikovým funkcionalismem, socialistickou výstavbou a v neposlední řadě nabubřelými a nepřehlédnutelnými komplexy posledního dvaceti let, jež si často do názvu dávají slovo „palác“, jako by pouhá jeho přítomnost mohla nahradit to, co chybí v obsahu a provedení. Novodobé zmatení babylonské, namísto jazyků v liniích a tvarech.

Ostatně, proč vlastně ne, když v Liberci stojí i skutečný Babylon. Přestavbou zchátralého továrního areálu někdejšího textilního podniku Hedva vznikl společensko-zábavní komplex tohoto jména, jenž je všeobecně nejznámější svým aquaparkem ve stylu antických lázní, vybaveným však zároveň všemi moderními atrakcemi. Komplex ale zahrnuje daleko víc, včetně prvního zá-

▼ *Solcův dům představuje ojedinělý pozůstatek roubené architektury konce 18. stol. ▼ Dnešní divadlo F. X. Šaldy je jednou ze staveb, které měly dát podle představ německého měšťanstva centru Liberce ke konci 19. stol. velkoměstský charakter inspirovaný Vídní*

bavně-naučného centra svého druhu u nás, které nese název iQpark a na čtyřech podlažích přináší zábavnou a hravou formou nejrůznější zejména fyzikální poučení pro malé i velké.

Babylon dnes patří společně s botanicou a zoologickou zahradou, jimž věnujeme samostatné články, k turisticky nejatraktivnějším libereckým institucím. Z těch dalších si zaslouží připomenout ještě dvě, jež sídlí v zajímavých objektech. Spolek Severočeského muzea vybudoval svůj novorenesanční palác v roce 1898 na pozemcích tehdejší botanické zahrady, která se tak musela přestěhovat na své dnešní místo. Rozlehlá stavba v Praze působícího architekta Friedricha Ohmanna, dokončená berlínským Hansem Grisebachem, patří k nejlepším ukázkám libereckého historismu a zároveň důkazům bohatství města na přelomu 19. a 20. stol. K významným mecenášům muzea patřil Heinrich Liebieg, jeden ze synů Johanna Liebiega, významného textilního velkopodnikatele, předsedy liberecké obchodní komory a přednosty tamního průmyslového spolku, jenž byl za své zásluhy o průmysl povýšen do šlechtického stavu a získal titul barona. Další jeho syn, Johann mladší, si zase nechal kousek od zámku postavit novorenesanční vilu, v níž dnes sídlí Oblastní galerie v Liberci se zajímavou sbírkou obrazů, kreseb, grafik a soch.

Při procházce Liberem by nám určitě nemělo uniknout několik dalších objektů. Půjdeme-li ve směru od vlakového a autobusového nádraží s Ještědem v zádech na sever do centra, je první na

řadě Solcův dům. Mohutný patrový pozdně barokní roubený dům, pro Liberec netypický, si nechal v 70. letech 18. stol. postavit na břehu Lužické Nisy obchodník s plátnem Hans Friedrich Scholz, dnes v něm sídlí správa CHKO Jizerské hory. O pár desítek metrů vedle protokrou se tyčí se 78 m výšky nepřehlédnutelný 10. nejvyšší mrakodrap v ČR, sídlo krajského úřadu. Po proudu čeká drsný vstup do dolního libereckého centra. Vpravo kulturní dům dokončený roku 1985, jehož přezdívkou „skleněná rakev“ je dobře vypoovídající, vlevo tupe useknutá lodní příď Paláce Centrum – v kombinaci s protější budovou někdejšího Rakouského úřevného ústavu, dnes ČSOB, kterou postavil

▼ Na někdejším Staroměstském náměstí stála liberecká radnice již od roku 1603. Původní renesanční stavbu nahradila v roce 1893 dokončená nová budova ve stylu německé renesance, typově odkazující k radnici vídeňské; podobně jako zakončení její věže, měnil se i název náměstí, jež dnes nese jméno druhého československého prezidenta, dr. E. Beneše. Empirová Neptunova kašna z roku 1823 byla o 102 let později přenesena na Nerudovo náměstí, odkud se vrátila na původní místo teprve vloni

významný liberecký architekt Max Kühnl se svým spoližákem Heinrichem Fantou krátce před 1. světovou válkou, působí tohle dílo Jiřího Suchomela a Jaromíra Syrovátka sice trochu jako pěst na oko, ale pořád je to nejpovedenější ze zdejších porevolučních center a paláců.

Kolem nudné kostky centra Forum, jež nahradilo známý obchodní dům Ještěd ze 70. let minulého století, dojdeme na Soukenné náměstí s třemi zajímavými pozůstatky prvorepublikové zástavby. Jako první vznikl v roce 1928 rozložitý palác pojišťovny Dunaj od Kotěrova žáka Adolfa Foehra. O tři roky později následoval nápadný úzký (dáno malou parcelou, jež byla k dispozici) výškový ob-

chodní dům firmy Baťa, který se zrodil ve zlínském ateliéru Vladimíra Karfíka. Oblá budova ze skla, betonu a oceli na rohu Pražské ulice je prvním funkcionalistickým domem v Liberci a zároveň první zdejší demonstrací síly českého kapitálu. Na opačné straně náměstí doplnil tuto dvojici v roce 1936 devítipatrový polyfunkční dům Nisa pražského architekta Fritze Lehmana, který si nechaly postavit pojišťovny Assicurazioni Generali a Moldavia Generali. Kromě přízemní kavárny zde byly kanceláře, ateliéry i hotel, později byty.

Zamíříme-li odtud k hornímu centru oklikou kolem zámku, v současnosti bohužel nepřístupného, mineme cestou další polyfunkční dům po-

stavěný pojišťovnou, tentokrát z Terstu – jde o palác Adria v Rumunské ulici, dokončený roku 1929. Přímo vedle něj stojí od roku 1998 Syner palác, výron tvůrčí bezudobnosti architektů Suchomela, Syrovátka a Šamla. „Ani programově nepevná forma dekonstruktivismu neudrží pohromadě tisíce metrů zpundé vzdutých komerčních ploch,“ řekl o něm David Vávra v Šumném Liberci. Výstižné – a velmi, velmi gentlemanské.

Přímá cesta vzhůru vede Pražskou nebo paralelní Moskevskou ulicí, jež ústí na náměstí Dr. E. Beneše, od loňska opět zdobeného Neptunovou kašnou. První radnice tu stála od roku 1603, v místě, které dnes v dlažbě vyznačují tmavé kameny. Byla stržena o 290 let později, když byla dostavěna radnice nová. Mohutná budova, kterou navrhl typově podle vídeňské radnice, ale v duchu německé renesance vídeňský architekt Franz von Neumann, je nejnápadnějším pozůstatkem snahy libereckých radních o vytvoření centra velkoměstského typu, pro něž se vzorem stala německy mluvící metropole habsburské monarchie. Stejnou dobu i snahu reprezentuje také divadlo F. X. Šaldy za radnicí, postavené jen o 10 let dříve.

Kolem pozdně secesního hotelu Praha (původně Schienhof) z roku 1906 projdeme k arciděkan-skému chrámu sv. Antonína Velikého, jehož 70 m vysoká věž je jednou z libereckých dominant. O kousek dál, na konci Sokolovského náměstí, za-

činá uzoučká a kratičká Větrná ulice s třemi tzv. Valdštejnovými domky. Jde o nejstarší dochované domy v Liberci postavené v letech 1678–1681, tedy dávno po Valdštejnově smrti. Jméno slavného vojevůdce ale nesou proto, že typově odpovídají domům, jaké se stavěly pro soukeníky už za jeho vlády, když v této části Liberce založil celou novou čtvrť, zvanou Nové město. O jejich záchranu a rekonstrukci se zasloužili profesoři a studenti střední průmyslové školy stavební, která sídlí v sousedním Appeltově domě. Výstavný klasicistní dům si nechal koncem 18. stol. postavit majitel soukenické manufaktury v Janově Dolu Antonín Appelt.

Procházku pak můžeme symbolicky zakončit kousek za divadlem u nové krajské vědecké knihovny, známé jako Stavba smíření. Projekt realizovaný v letech 1996–2000 zaštili tehdejší prezidenti Česka a Německa, z necelé čtvrtiny se na nákladech, jejichž celková výše přesáhla půl miliardy korun, podílela německá vláda, Česko-německý fond budoucnosti a EU. Dílo architekta Radima Kousala stojí v místech staré liberecké synagogy, jež byla vypálena v listopadu 1938. Jeho součástí je i nová synagoga, v ostré špičce z betonových kvádrů vybíhající po straně skleněného průčelí knihovny. Memento zvůle a násilí, připomínka, že mezi námi žijí lidé různých vyznání a kultur.

Text a foto Jaroslav Hofmann

▼ K budově Krajské vědecké knihovny, známé Stavby smíření, přiléhá objekt nové synagogy, již knihovna symbolicky chrání tek, jako má společnost chránit všechny své menšiny